

Prof. dr. sc. Jasna Krstović, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Rijeci

NEKE DILEME O OBRAZOVANJU ODGAJATELJA U SVJETLU POZICIONIRANJA RANOG I PREDŠKOLSKOG ODGOJA U PRIJEDLOGU NACIONALNOG OKVIRNOG KURIKULUMA I NJIHOV ODRAZ NA POLAZNE OSNOVE HRVATSKOGA KVALIFIKACIJSKOG OKVIRA

Diskusija za **poddtemu** o važnosti izobrazbe nastavnika i učitelja kao podloge za unapređivanje obrazovnih procesa u hrvatskom školskom sustavu

Uvodne napomene.

Pozicioniranje ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u prijedlogu *Nacionalnog okvirnog kurikulumuma za predškolski odgoj i opće obvezno obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi* (u daljnjem tekstu NOK) zadire u fundamentalna teorijska pitanja vezana uz kvalitativno drugačije promišljanje određenja uloge, značaja i perspektive ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u kontekstu promjena koje se događaju. U tom smislu podsjećamo da se *sustav obrazovanja u Republici Hrvatskoj sastoji od predškolskog odgoja, osnovnog obrazovanja, srednjeg obrazovanja i visoke naobrazbe..... Predškolska djelatnost je uređena kao podsustav odgoja i obrazovanja Republike Hrvatske od 1997. godine* (Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi, Narodne novine, broj 10/97. i 107/07.). www.mzoš.hr. To je osnova na kojoj se utemeljuju očekivanja o konceptijskim i sadržajnim sastavnicama prijedloga NOK-a i to na nekoliko razina: prije svega na razini temeljnih vrijednosnih i konceptijskih stajališta, zatim na razini posebnosti kurikulumuma ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja i na kraju na razini implikacija pozicije ranog i predškolskog odgoja na obrazovanje odgajatelja u kontekstu primjene Hrvatskog nacionalnog okvira.

Pođimo prije svega od naslova samog dokumenta u kojem se izrijekom i to na prvom mjestu i ističe podsustav predškolskog odgoja. Uvidom u sadržaj vidljivo je da odrednice pod tim naslovom jednostavno ne postoje. Na tu su činjenicu upozorili i pojedini diskutanti na prethodnom Okruglom stolu (siječanj 2009.) te su se one našle i u sažetku rasprava i u Preporukama za daljnje unapređivanje NOK-a. Moramo pri tom podsjetiti na činjenicu da se u nacrtu NOK-a, odnosno materijalu koji je stavljen na javnu raspravu, NIKADA nije pojavio nacrt dionice koja se odnosi na rani i predškolski odgoj i

obrazovanje mada je Vijeće za NOK formiralo Povjerenstvo koje je izradilo dokument u skladu sa temeljnim ishodišnim smjericama. Koji su razlozi tome nije nam poznato.

Nesuglasje naslova i sadržaja evidentno je kroz cijeli dokument. NOK je metodološki koncipiran na način evidentnog okretanja ka školi (osnovnoj i srednjoj) što dozvoljava zaključak da je upravo osnovna škola prvi institucionalni kontekst nacionalnog odgojno-obrazovnog sustava u okviru kojeg se promišlja implementacija navedenog.

Već je u prvom poglavlju pod nazivom *Što je nacionalni okvirni kurikulum* jasno vidljiva deklarativna, a ne stvarna cjelovitost dokumenta jer je sadržajno u cjelosti okrenut školi. To se posebice odnosi na poglavlje br. III u kojem se govori o samoj suštini cijelog NOK-a, o društveno-kulturnim i odgojno-obrazovnim vrijednostima. Formulacija općih odgojno-obrazovnih ciljeva potpuno je „skolarizirana“ pa se tako kao subjekti odgojno-obrazovnog procesa određuju učenici, učitelji, nastavnici. Usmjerenost na učenička postignuća, učeničke kompetencije, nastavne procese, metode, strategije dominirajuća je retorika ovog dijela dokumenta. Iako peto poglavlje svojim naslovom (Odgojno-obrazovni rad usmjeren na dijete i učenika) otvara prostor za posebnosti ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, ono već u svojoj prvoj rečenici razotkriva navednu orijentacijuu *nastavnom procesu težište se premješta s programa i nastavnika na učenika.....i nacionalni okvirni kurikulum promiče nastavu usmjerenu na učenika.....*Poglavljje završava: *Kvalitetno odgojno-obrazovno djelovanje škole podrazumijeva redovitu i trajnu suradnju s roditeljama u smislu jasno podijeljene odgovornosti glede ostvarivanja ciljeva odgoja i obrazovanja u školi, odnosno u nastavi svakoga pojedinog predmeta.*

Takva pozicija podsustava ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u NOK-u izuzetno je znakovita jer ukazuje na stvarnu percepciju njegova značaja od strane kreatora obrazovne politike u vremenu kad je suvremena znanost dala odgovore na važnost, značaj i posljedičnost kvalitete ranog odgoja i obrazovanja na krajnje odgojno-obrazovne dosege svakog čovjeka. Ozbiljnost takve pozicije podsustava ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja posebice je važno naglasiti zbog prirode samog dokumenta o kojemu raspravljamo. Radi se naime o cjelovitom metodološkom konceptualnom okviru za planiranje odgojno obrazovnog sustava, temeljnom dokumentu

koji na nacionalnoj razini donosi vrijednosti, opće ciljeve i načela odgoja i obrazovanja. Stoga on mora implicirati puni opseg pojmova koje čine sintagmu odgojno-obrazovni sustav jedne zemlje. Posebno je simptomatična takva orijentacija u uvodnim poglavljima dokumenta u kojima se donose opće smjernice od vitalnog značaja za funkcioniranje cijelog odgojno-obrazovnog sustava.

Iz tih razloga (koje smo ograničili zbog prirode same rasprave) ovom dokumentu nije moguće pridodati atribut cjelovitosti jer se kao ishodišna točka nacionalnog odgojno obrazovnog sustava ne pozicionira rani i predškolski odgoj i obrazovanje kao njegov punovrijedni i ravnopravni osnov.

O obrazovanju odgajatelja

Prije svega valja istaknuti da su na obrazovanje nastavnika upozorili u svojim zaključcima i preporukama sudionici okruglog stola o prijedlogu Nacionalnog okvirnog kurikulumu za predškolski odgoj i opće obvezno obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi (siječanj 2009.) koji upozoravaju na činjenicu *da u dokumentu nisu naznačene posljedice uvođenja kurikulumske pristupa za inicijalno obrazovanje učitelja i nastavnika i njihov trajni profesionalni razvoj* te preporučaju *naznake implikacija ovog dokumenta na obrazovanje učitelja i nastavnika*. Na obrazovanje odgajatelja jednostavno se zaboravilo.

Međutim, u vladinom strateškom dokumentu *Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005. - 2010.* navodi se da će se *programi odgojiteljskih i učiteljskih studija izraditi u skladu s Međunarodnom klasifikacijom zanimanja, drugim međunarodnim dokumentima koji se odnose na to područje te pretežnim programskim modelima u zemljama Europske unije. Programi će omogućiti odgojiteljima i učiteljima ravnopravnost s ostalim stručnim djelatnicima u obrazovnom sustavu u stručnom usavršavanju i napredovanju u Hrvatskoj i Europskoj uniji.* (istaknula J.K.) ¹.

Europska iskustva nas upućuju ka sve jasnijem opredjeljenju prema učiteljskoj² profesiji koju određuju kao izuzetno složeno zanimanje koje implicira reflektivno

¹ Predlagatelj dokumenta ističe da *pocetak takve organizacije studija nastupa akademske godine 2005./06., a krajnji rok potpune implementacije je 2010. godina.*

² Termin učitelj odnosi na sve razine odgoja i obrazovanja, od predškolskog, preko osnovne i srednje škole, do visokih i viših škola i veleučilišta

mišljenje, kontinuirani profesionalni razvoj, autonomiju, odgovornost, kreativnost istraživanja i osobna prosudba. (*"Education & Training 2010 the Success of the Lisbon Strategy hinges on Urgent Reforms"*). Indikatori kvalitete učiteljske profesije otvaraju s jedne strane pitanje kriterija na temelju kojih se donose i s druge strane pitanje mjerljivih pokazatelja kao odraza u kojem se zrcale navedene vrijednosti i atributi kojima se opisuje učiteljska profesija. To je izuzetno važno stoga što kvaliteta učitelja podrazumijeva sveukupni koncept kojeg ne čine samo znanje i vještine nego i osobne kvalitete njegove ličnosti, vrijednosti, stavovi, identitet, vjerovanja i sl. Način na koji će one biti transponirane u indikatore učiteljeve kvalitete otkriva dominantnu socijalnu, kulturnu, ekonomsku i obrazovnu politiku, pogled i brigu za kvalitetnog učitelja. (Ibidem str.7).

Europski prostor izrazito raznoliko tretira sustav obrazovanja učitelja. Te su raznolikosti primjetne u gotovo svim aspektima u kojima se taj dio sustava može pojasniti: konceptijskim rješenjima, vrstama institucija, njihovu trajanju, kurikulumima itd. Uprkos toga moguće je uočiti temeljni princip istaknutog u dokumentu "Improving the Quality of Teacher Education"³ u kojem se ističe da je kvaliteta obrazovanja učitelja ključni čimbenik poboljšanja obrazovnih postignuća učenika. Podržava se sustav stjecanja kvalifikacije nakon petogodišnjeg sveučilišnog studija.⁴

U skladu s time, u mnogim zemljama Europske unije u tijeku su reforme kurikuluma i modifikacije sustava obrazovanja učitelja. Pri tom se većina opredjeljuje za novi pristup određujući ga kao dinamičan, otvoren i trajan proces temeljen na zahtjevu da je kontinuirani profesionalni razvoj i stalno stručno usavršavanje obveza koja proizlazi iz profesionalne etike i odgovornosti svakog tko je odabrao odgajateljski poziv. Preddiplomsko obrazovanje (6.razina EQF) predstavlja pritom tek prvu etapu u okviru koje se postižu temeljne opće (generičke) i stručne kompetencije. Opća tendencija, koja

³ www.unesco.org/education/universityandefa

⁴ U okviru programa "Education and Training 2010" radna skupina stručnjaka iz različitih zemalja formulirala je osnove kompetencija i kvalifikacija koje moraju imati učitelji, da bi uspješno obavljali svoje stručne zadatke (Common European Principles for Teacher Competences and Qualifications).. Iz dokumenta treba izdvojiti da je prvim zajedničkim načelom istaknuto da je za kvalifikaciju učitelja potrebna **visoka stručna sprema**, uz mogućnost nastavka studija na poslijediplomskom studiju te multidisciplinarnost.

se može vidjeti kod sve više država-članica Europske unije je razvoj obrazovanja profesionalaca u ranom i predškolskom odgoju do najviših razina u kontekstu EQF.⁵

U pogledu obrazovanja odgajatelja nacionalni visokoškolski sustav odudara od pozitivnih dosega europske prakse, ali i deklarativnih iskaza u navedenom nacionalnom i europskim strateškim dokumentima. Držim potrebnim kratko podsjetiti da je visokoškolsko obrazovanje odgajatelja predškolske djece u Hrvatskoj započelo u kasnim šezdesetim godinama prošlog stoljeća (1969), uvođenjem dvogodišnjeg studija predškolskog odgoja na tadašnjim Pedagoškim akademijama.⁶

Izuzmemo li procese usklađivanja studija s Bolonjskom deklaracijom, (što je u većini slučajeva značilo kvantitativno produženje studija predškolskog odgoja sa dvije na tri godine) u kvalitativnoj dimenziji **konceptija studija nije se bitno mijenjala sve do danas, dakle punih 40 godina.**

Nadalje, iako je navedenim vladinim dokumentom izrijeком navedeno da će reforma studijskih programa ići ka tome *da se postigne ravnopravnost s ostalim stručnim djelatnicima u obrazovnom sustavu u stručnom usavršavanju i napredovanju u Hrvatskoj i Europskoj uniji*, takvi kvalitativni iskoraci primjenjeni su samo za učiteljske studije u primarnom obrazovanju koji su se iz stručnih transformirali u sveučilišne studije u trajanju od pet godina. **Obrazovanje odgajatelja predškolske djece jedino je u okviru**

⁵ Švedska i Finska integrirale su studijske programe za obrazovanje učitelja u primarnom obrazovanju⁵ na sveučilišta kroz izvedbu studija na svim razinama (uključujući i 8). Tako je moguće vidjeti da se na Sveučilište u Helsinkiju na Fakultetu društvenih znanosti na razini diplomskih studija izvodi Studij ranog odgoja i obrazovanja (University Of Helsinki Faculty of Behavioural Sciences. Više na: www.helsinki.fi/behav/english/studies.htm)

Sličnu organizaciju studija možemo pronaći i u Švedskoj koja je 2001. godine uvela nove institucije za obrazovanje učitelja: National Graduate Schools in Teaching Methodology u okviru kojih izvodi diplomatske studije ranog odgoja. Isto tako moguće je vidjeti da se na istovrsni studiji izvode i na fakultetima: npr. Umeå University Faculty of Teacher Education, Department of child and Youth education. Više na: www.educ.umu.se/eng/research.html

U Engleskoj moguće je vidjeti da se studiji za ovo područje organiziraju do najviše, 8 razine. Npr na *Newcastle University* se izvodi Postgraduate Certificate in Education (PGCE) - Primary (with Qualified Teacher Status QTS) The PGCE covers the 5 to 11 age range with an emphasis on either Key Stage 1 or Key Stage 2. Više na: www.ncl.ac.uk

Obrazovanje učitelja u Danskoj organizirano je u nekoliko regionalnih Centara za visoko obrazovanje ("Centres for Higher Education" (CVU)). Oni su se 2000. godine preimenovali u "Professional Bachelor's degree" s mogućnosti studiranja na Master i PhD razini studija.

Na sveučilištima u Bosni i Hercegovini (u Mostaru, Sarajevu, Tuzli) izvodi četverogodišnji studij predškolskog odgoja kojim se stječe stručni naziv: profesor predškolskog odgoja. (više na npr. www.unsa.ba/) i na kojima studira mnogo hrvatskih studenata.

⁶ U kontekstu tog vremena to je predstavljalo avangardu jer su mnoge daleko razvijenije zemlje (posebice zapadne Europe) obrazovanje tog kadra dugo vremena poslije zadržale na srednjoškolskoj razini

odgojno-obrazovne struke koje se i dalje realizira stručnim studijem u trogodišnjem trajanju. Osim toga, mogućnost daljnjeg formalnog obrazovanja tu se zaustavlja bez obzira na činjenicu što je osnovna značajka obrazovnog sustava Republike Hrvatske horizontalna i okomita protočnost. U sustavu visokog obrazovanja ne izvode se studiji koji bi stručnim prvostupnicima predškolskog odgoja omogućili nastavak obrazovanja na višoj razini.

I što sad?

Hrvatska je prihvatila obvezu izrade nacionalnog kvalifikacijskog okvira tj. općih deskriptora za svaki ciklus, temeljenih na rezultatima učenja i kompetencija i kredita za prva dva ciklusa, kompatibilnog sa općim kvalifikacijskim okvirom do 2010. godine.

Obrazovanje svih nastavnika smješteno je u Hrvatskom valifikacijskom okviru⁷ na 7 razinu – sveučilišni studij u trajanju od 5 godina kojim se stječe 300 ECTSa. Time su se postavili jasni kriteriji kvalitete stjecanja skupa nastavničkih kompetencija. Odgajatelji su kao jedino zanimanje u odgojno-obrazovnoj djelatnosti „ostali“ na VI razini. Držim neophodnim potaknuti raspravu o autonomiji u obavljanju zadaća koje će i odgajateljima predškolske djece „dozvoliti“ planiranje i razvoj „vlastitog“ obrazovnog kurikulumu odgovarajuće razine kroz izradu mjerljivih pokazatelje ishoda učenja. Obrisi su to općih, generičkih i specifičnih kompetencija, koje su, kako je vidljivo iz europskih iskustava, temeljne pretpostavke za planiranje i razvoj kurikulumu u odabranoj kvalifikacijskoj razini za određeno polje rada. Diskusija dr Vujučić pokazala da je polje rada – rani i predškolski odgoj i obrazovanje takve vrsnoće koja nužno implicira pomake u obrazovanju profesionalaca koji u njemu djeluju. Nedvojbeno je da je odgoj i obrazovanje u ranom djetinjstvu takva aktivnost koja zahtjeva visoku razinu intelektualne sposobnosti i na njoj temeljene praktične akcije. Stoga je “novi” odgajatelj intelektualac čiji obrazovni habitus implicira akademičnost u ekstenzivno-pozitivnoj konotaciji tog pojma. Kao takav, on je prije svega subjekt širokog spektra interesa, osjetljiv na promjene koje se oko njega događaju, aktivni sudionik u njima, te nerijetko i njihov inicijator. To je složena aktivnost koja zahtjeva visoku razinu intelektualne sposobnosti i na njoj temeljene praktične akcije. Odgajateljsko zanimanje zahtjeva refleksivno mišljenje,

⁷ Dokument Polazne osnove HKO u dijelu koji inventarizira zakonske propise na kojima se reguliraju pojedini element navodi sve zakone u sustavu osim Zakona o predškolskom odgoju i naobrazbi!

kontinuirani profesionalni razvoj, autonomiju, odgovornost, kreativnost istraživanja i osobnu prosudbu. Takve se kompetencije postižu prije svega uvažavanjem suvremenih znanstvenih spoznaja u području na koje se odnosi. One se, konstrukcijom kvalitetnog modela obrazovanja temeljenog na suvremenim kurikularnim pristupima, pretaču u uspješni model obrazovanja u kojem su i teorijska i praktična dimenzija izbalansirane u funkciji postizanja kvalitetne odgojne akcije.

Umjesto zaključka

Procesi izrade Nacionalnog okvirnog kurikulumu za predškolski odgoj i opće obvezno obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi i posebno izrada Hrvatskog kvalifikacijskog okvira temeljne su strukturne promjene čitavog nacionalnog odgojno-obrazovnog sustava. Budući da se radi promjenama iniciranim na državnoj razini one se mogu nazvati reformama.(Thomas,1994.u Pastuović.1999.,str.335.). Kao i u svakoj promjeni takve vrste očekivanja su usmjerena na podizanje više razine učinkovitosti i djelotvornosti sustava koji se mijenja. Budući da se promjene pokreću od strane države, izuzetno je značajno anticipirati sposobnost tih struktura kako u identifikaciji ključnih problema zbog kojih se promjene iniciraju, okolnosti u kojima se događaju, tako još više u projekciji načina njihova rješavanja. Bez obzira na kojoj su teoriji reformiranja odgojno-obrazovnih sustava utemeljene, važno je znati da se ne radi o intuitivnim promišljanjima pojedinaca ili interesnih skupina, već da je riječ o sustavu spoznaja kojima se objašnjava, predviđa i prati promjena koja se uvodi.(Ginsburk i suradnici.. Pastuović.1999, str.336.)

Odgojno-obrazovni sustav složena je kategorija. Reforma odgoja i obrazovanja u cjelini, i u svakom svojem dijelu, funkcionira u čitavom spletu međuzavisnih čimbenika koji se takvim planskim, akcijskim konceptom moraju uvažavati.(Delors 1998.) Stoga se u projekciji promjena mora voditi računa da se one istovremeno događaju na različitim razinama jer je pripremljenost i osposobljenost svake razine posebno i svih istovremeno, ključna pretpostavka uspješnosti.

Iz tih razloga neophodno je na istoj metodološko-koncepcijskoj i vrijednosnoj orijentaciji u NOK integrirati podsustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja kao njegovu stvarnu osnovu. To je pretpostavka za pokretanje procesa boljeg razumijevanja

značenja obrazovanja odgajatelja kao pretpostavke njihova kvalitetnog rada i redefiniranje temeljnih ciljeva njihova obrazovanja. Držim da je od izuzetne važnosti da upravo sada cjelokupna pedagoška struka, prevlada do sada prilično jasno izražen „sustavni egocentrizam“ te da unisono i snažno podupre predškolski profesionalizam koji odgajatelja (pre-school teacher) svrstava u rang sa njegovim kolegom na višem stupnju odgojno-obrazovnog sustava (primary teacher). Nadam se da će takva stajališta biti prepoznata i od strane reprezenata obrazovne politike te da će se uskoro mijenjati sustav obrazovanja predškolskih profesionalaca. Sveučilišni studij ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, odnosno (VII. razina Hrvatskog kvalifikacijskog okvira) odgovor je na promijenjenu ulogu odgajatelja u uvjetima suvremenog određenja izvanobiteljskog institucionalnog konteksta. Ova obrazovna razina predstavljat će tek temeljnu etapu na koju će se, procesima cjeloživotnog obrazovanja, kontinuirano razvijati odgajateljeve autonomne, osobne i profesionalne kompetencije intelektualaca i mislećeg, reflektivnog praktičara.

Tako će se stvoriti pretpostavke za stvarnu afirmaciju principa cjelovitosti nacionalnog odgojno obrazovnog sustava, ali i podsustava ranog i predškolskog odgoja kao njegove osnove . Sa pozicije profesionalaca koji u njemu djeluju to je šansa za osnaživanje njihovog profesionalizam, za ostvarivost ravnopravnosti u okviru istog sustava kroz mogućnost napredovanja do najvišeg stupnja obrazovanja. Time se svakako podiže osobni i socijalni status i ugled odgajatelja djece rane i predškolske dobi.